

مركز جهاني علوم اسلامي
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

نقش روحانیت در پیروزی انقلاب اسلامی ایران

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش؛ جمعه علی شفق

استاد راهنما؛ حجة الاسلام و المسلمین دکتر نجف لکزایی

استاد مشاور؛ حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد جعفر حسینیان

آذر ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۶۴۱
تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و سپاس

با ستایش و سپاس خداوند متعال و سلام و صلوات بر پیامبر (صل الله علیه وآله وسلم) و اهل بیت طاهرینش (علیهم السلام) بر خود لازم می‌دانم از مسئولان محترم امور پایان نامه در مرکز جهانی علوم اسلامی و مدرسه‌ی عالی فقه و معارف اسلامی، مخصوصاً گروه محترم عمومی، تقدیر و سپاس‌گزاری نمایم.

بویژه از حضرت حجت الاسلام والمسلمین دکتر نجف لک‌زایی به عنوان استاد راهنما و حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد جعفر حسینیان به عنوان استاد مشاور، که با راهنمایی‌ها و تشویق‌هایشان، مرا برای پیشبرد کار، مصمم ترمی‌ساختند. و از همکاری‌ها، تشویق‌ها، و زحمات تمام کسانی که در سامان گرفتن این رساله به نحو مستقیم یا غیر مستقیم سهم داشته‌اند؛ تقدیر و امتنان بسیار دارم.

هم‌چنین از مسئولان و کارکنان کتابخانه‌های تخصصی امام خمینی ره، تاریخ اسلام و ایران و مدرسه‌ی عالی فقه و معارف اسلامی (حجتیه) که این رساله، مرهون زحمات آنان است، تقدیر و تشکر زیاد دارم.

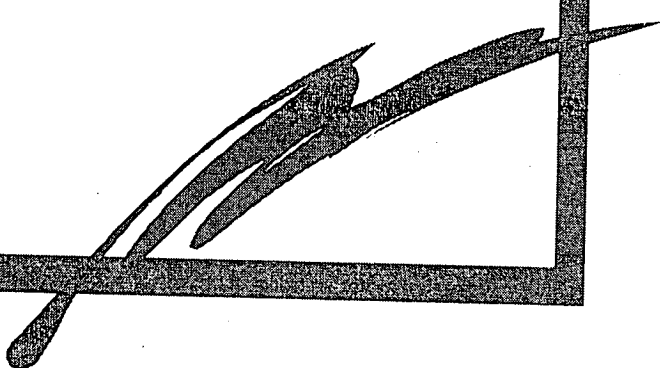

تقدیم

به پیشگاه قطب عالم امکان؛ آخرین ذخیره الهی در روی زمین،
برپاکننده‌ی عدل و داد،

قائم آل محمد (عجل الله فرجه الشریف).

و به تمام عالمانی دینی که در غیاب آن حضرت؛ با تمام وجود در
مقابل انحرافات و بی‌عدالتی‌ها ایستادند و در صورت لزوم از اهدای
جان نیز، دریغ نورزیدند. خصوصا امام خمینی^(ره) که با به ثمر رساندن
انقلاب اسلامی ایران، روح تازه‌ای در کالبد اسلام دمید.
و به پدر و مادرم که با چشم پوشی از تمام مزایای مادی - که سخت
به آن محتاج بودند - برای ادای وظیفه، مرا به حوزه علمیه قم راهی
کردند. خداوند جزای خیر شان دهد.

چکیده

در این رساله، پرسش اصلی این گونه مطرح شده است: «روحانیت در پیروزی انقلاب اسلامی ایران، چه نقشی داشته است؟» برای تبیین بحث و رسیدن به پاسخ این سوال، این پایان نامه در قالب مقدمه، پنج فصل و خاتمه طرح ریزی شده، در مقدمه، از طرح تحقیق بحث شده است.

در فصل نخست مفاهیم و نظریات انقلاب اسلامی، مورد ارزیابی واقع شده، و نظریه مذهب به عنوان عامل اصلی انقلاب اسلامی ایران، مورد تأیید قرار گرفته است. در فصل دوم زمینه‌های فکری، تاریخی و فرایند انقلاب بررسی گردیده است و از مجموع مباحث چنین به دست می‌آید که نقش دین، مذهب و روحانیت در قیام‌های قبلی و انقلاب اسلامی، پررنگ و اساسی بوده است.

در فصل سوم نقش روحانیت در رهبری انقلاب مورد ارزیابی قرار گرفته و خصوصاً نقش امام خمینی ره مورد تحلیل ویژه واقع شده، و صفات و ویژگی‌های مهم ایشان، ذکر گردیده، و از ایشان که با ارائه راهکارها، موجب پیروزی انقلاب گردید، به عنوان رهبر انقلاب، یاد شده است.

در فصل چهارم نقش روحانیت در تبیین ایدئولوژی انقلاب اسلامی، مورد بررسی قرار گرفته است. از نقش امام خمینی ره به عنوان ایدئولوگ انقلاب اسلامی و سایر روحانیت برجسته، صحبت به میان آمده است.

در فصل پنجم نقش روحانیت در سامان دهی و بسیج مردم، مورد ارزیابی قرار گرفته، و از امکانات روحانیت برای بسیج مردم صحبت شده است.

در خاتمه به نتیجه‌گیری مباحث پرداخته شده و در نتیجه، فرضیه تحقیق: «علما و روحانیت از حیث رهبری انقلاب، تبیین ایدئولوژی آن و بسیج مردم در انقلاب اسلامی، نقش مؤثری را ایفا نموده‌اند» به اثبات می‌رسد.

فهرست مطالب

۱	مقدمه: طرح تحقیق
۱	۱- بیان مسأله:
۲	۲- سابقه تحقیق
۳	۳- ضرورت انجام تحقیق
۳	۴- اهداف پژوهش
۳	۵- سوال اصلی
۳	۶- سوال های فرعی
۴	۷- فرضیه
۴	۸- روش تحقیق
۴	۹- روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۴	۱۰- قلمرو تحقیق
۴	۱۱- سامان دهی پژوهش

فصل اول مفاهیم و چارچوب نظری

۷	گفتار اول مفاهیم
۷	مقدمه
۷	۱- انقلاب
۸	۲- انقلاب اسلامی
۹	۳- واژه های مرتبط با انقلاب
۹	۱- ۳- اصلاح
۹	۲- ۳- نهضت
۹	۳- ۳- کودتا
۱۰	۴- روحانیت

۱۲	۵ - ایدئولوژی
۱۲	گفتار دوم نظریه های انقلاب اسلامی
۱۴	۱ - فرضیه توطئه
۱۵	ارزیابی
۱۶	۲ - نظریه اقتصاد
۱۷	ارزیابی
۱۸	۳ - نظریه ی مدرنیزاسیون
۱۹	ارزیابی
۲۰	۴ - نظریه استبداد
۲۱	ارزیابی
۲۱	۵ - نظریه مذهب
۲۱	۱ - ۵ - بیان اول
۲۲	۱ - ۱ - ۵ - اشکالات
۲۳	۲ - ۱ - ۵ - ارزیابی اشکالات
۲۴	۲ - ۵ - بیان دوم
۲۵	ارزیابی
۲۶	۳ - ۵ - بیان سوم
۲۶	ارزیابی
۲۶	۴ - ۵ - بیان چهارم
۲۷	ارزیابی
۲۸	نتیجه

فصل دوم زمینه ها و فرایند انقلاب اسلامی

۳۰	مبحث اول زمینه هایی انقلاب اسلامی ایران
۳۰	گفتار اول زمینه های فکری انقلاب ایران
۳۱	۱ - اصول قرآنی

- ۳۱ ۱-۱ - نفی ظلم و ستم
- ۳۲ ۱-۲ - اصل خلافت الهی
- ۳۳ ۱-۳ - تشکیل امت واحده و حکومت واحد جهانی
- ۳۴ ۱-۴ - اصل نظارت همگانی
- ۳۶ ۱-۵ - اصل نفی سبیل
- ۳۶ ۱-۶ - اقامه و توسعه عدل و قسط
- ۳۷ ۱-۷ - مبارزه مداوم بین حق و باطل
- ۳۸ ۱-۸ - اصل حاکمیت الهی
- ۳۸ ۱-۹ - اصل جهاد و مبارزه در راه خدا
- ۳۸ ۲- اصول مکتب تشیع
- ۳۹ ۱-۲ - اصل عدالت
- ۴۱ ۲-۲ - اصل امامت
- ۴۳ ۲-۳ - غیبت و انتظار
- ۴۴ ۲-۴ - تولی و تبری
- ۴۵ ۲-۵ - نهضت عاشورا
- ۴۶ ۲-۶ - اصل اجتهاد
- ۴۷ گفتار دوم زمینه های تاریخی انقلاب اسلامی ایران
- ۴۸ ۱- نهضت سید جمال الدین
- ۴۹ ۱-۱ - دردها
- ۵۰ ۱-۲ - راه درمان دردها
- ۵۱ ۱-۳ - پیامدهای نهضت سید جمال الدین
- ۵۱ ۲- نهضت تنباکو
- ۵۳ ۲-۱ - علل قیام و مقاومت مردم
- ۵۴ ۲-۲ - صدور حکم تحریم تنباکو و پیروزی نهضت
- ۵۵ ۲-۳ - پیامدها و آثار مثبت نهضت تنباکو

- ۵۶ ۳ - انقلاب مشروطه
- ۵۶ ۳ - ۱ - روند حوادث
- ۵۷ ۳ - ۲ - مهاجرت صغری
- ۵۷ ۳ - ۳ - مهاجرت کبری
- ۵۹ ۳ - ۴ - علل شکست مشروطه
- ۶۰ ۳ - ۵ - پیامد های مشروطه
- ۶۱ ۴ - نهضت ملی شدن صنعت نفت
- ۶۲ ۴ - ۱ - زمینه ها و علل آغاز نهضت
- ۶۶ ۴ - ۲ - علت شکست نهضت ملی
- ۶۷ ۴ - ۳ - پیامد های نهضت ملی
- ۶۷ مبحث دوم فرایند انقلاب اسلامی
- ۶۸ گفتار اول آغاز انقلاب
- ۶۸ ۱ - لایحه ی انجمن های ایالتی و ولایتی
- ۶۹ ۱ - ۱ - تلگراف امام به شاه
- ۷۰ ۱ - ۲ - جواب شاه به علما
- ۷۰ ۱ - ۳ - تلگراف امام به علم
- ۷۲ ۱ - ۴ - تلگراف دوم امام به شاه
- ۷۳ ۱ - ۵ - تلگراف دوم امام به علم
- ۷۴ ۱ - ۶ - جواب علم به علما
- ۷۵ ۲ - انقلاب سفید یا لوایح شش گانه
- ۸۰ ۲ - ۱ - تحریم عید
- ۸۰ ۲ - ۲ - فاجعه مدرسه ی فیضیه
- ۸۳ ۲ - ۳ - قیام پانزدهم خرداد ۱۳۴۲
- ۸۷ ۲ - ۴ - ما جرای کایتولاسیون و تبعید امام خمینی ره
- ۸۸ گفتار دوم از تبعید امام خمینی ره تا پیروزی انقلاب

- ۱- واکنش مردمی در برابر تبعید امام خمینی ره ۸۹
- ۲- تبعید بی بازگشت آقا مصطفی ۹۰
- ۳- ترور حسن علی منصور ۹۰
- ۴- ترور شاه ۹۱
- ۵- کشف گروهی به نام (حزب ملل اسلامی) ۹۱
- ۶- تغییر تبعیدگاه امام خمینی ره ۹۱
- ۷- نطق آتشین امام خمینی ره در نجف ۹۳
- ۸- طرح تئوری حکومت اسلامی (ولایت فقیه) ۹۴
- ۹- پیام های مهم امام خمینی ره از نجف ۹۵
- ۱- ۹- نخستین پیام امام ۹۵
- ۲- ۹- پیام امام به مناسبت جشن های شاهنشاهی ۹۶
- ۳- ۹- پیام امام به مناسبت تشکیل حزب واحد رستاخیز ۹۷
- ۱۰- عوامل شتاب زای انقلاب اسلامی ۹۷
- ۱- ۱۰- مقاله ی (احمد رشیدی مطلق) ۹۷
- ۲- ۱۰- فاجعه سینما رکس آبادان ۹۹
- ۳- ۱۰- نماز عیدفطر ۱۰۰
- ۴- ۱۰- جمعه سیاه ۱۰۰
- ۵- ۱۰- هجرت امام خمینی ره به پاریس ۱۰۱
- ۶- ۱۰- سیزده آبان و سقوط دولت آشتی ملی ۱۰۲
- ۷- ۱۰- رفراندوم تاسوعا و عاشورا ۱۰۲
- ۸- ۱۰- فرار شاه ۱۰۳
- ۹- ۱۰- بازگشت امام خمینی ره به وطن ۱۰۴
- نتیجه ۱۰۴

فصل سوم نقش روحانیت در رهبری انقلاب اسلامی ایران

- مقدمه ۱۰۷

- ۱۰۷ مبحث اول نقش امام خمینی در رهبری انقلاب اسلامی
- ۱۰۷ گفتار اول مرور اجمالی بر زندگی نامه‌ی امام
- ۱۰۷ ۱- ولادت
- ۱۰۹ ۲- زندگی طلبگی
- ۱۱۰ ۳- امام خمینی ره در سنگر تدریس و تألیف
- ۱۱۰ ۱- ۳- تدریس
- ۱۱۱ ۲- ۳- تألیف
- ۱۱۲ گفتار دوم امام خمینی ره در سنگر مبارزه و قیام
- ۱۱۳ ۱- امام خمینی ره در سنگر مبارزه با دشمن
- ۱۱۳ ۱-۱- نبرد امام خمینی ره در کودکی
- ۱۱۳ ۲-۱- امام خمینی ره در مقابل رژیم
- ۱۱۵ ۳-۱- دعوت امام به قیام برای خدا
- ۱۱۶ ۲- امام و مدرس
- ۱۱۷ ۳- امام و آیت الله حائری
- ۱۱۹ ۴- امام و آیت الله کاشانی
- ۱۲۰ ۵- امام خمینی ره و آیت الله بروجردی ره
- ۱۲۱ گفتار سوم: ویژگی های شخصیتی امام خمینی ره
- ۱۲۱ ۱- فهم درست و درک جامع از اسلام
- ۱۲۲ ۲- موانع و حجاب های فهم درست اسلام؛ از دیدگاه امام خمینی
- ۱۲۲ ۱-۲- حب نفس
- ۱۲۲ ۲-۲- دنیا دوستی
- ۱۲۲ ۳-۲- محبوس شدن در اصطلاحات و مفاهیم
- ۱۲۳ ۴-۲- آرای فاسد و مسالک و مذاهب باطل
- ۱۲۳ ۵-۲- معاصی و کدورات حاصل از طغیان و سرکشی
- ۱۲۴ ۳- ارائه اسلام جامع

- ۱-۳ معرفی قرآن ۱۲۴
- ۲-۳ معرفی اسلام ۱۲۵
- ۳-۳ تفکیک ناپذیری دیانت از سیاست ۱۲۵
- ۳-۴ معرفی عارف نماها ۱۲۸
- ۳-۵ مبارزه با تحجر و واپسگرایی ۱۲۹
- ۴- تفکیک دو اسلام ۱۳۰
- ۵- روشن بینی سیاسی و زمانه شناسی ۱۳۱
- ۶- آشنایی با مناسبات بین المللی و نظام سلطه گری ۱۳۴
- ۷- عدالت خواهی و ظلم ستیزی ۱۳۶
- گفتارچهارم عناصر رهبری امام خمینی ره ۱۳۷
- ۱- خدامحوری ۱۳۷
- ۱-۱-۱ اتکا به قدرت غیبی خداوند ۱۳۸
- ۱-۲- تکلیف محوری ۱۳۸
- ۱-۳- تفویض امر به خدا ۱۳۹
- ۲- ارتباط باحضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) ۱۳۹
- ۳- سازمان دهی انقلابی روحانیت ۱۴۱
- ۳-۱- تلاش در جهت تقویت پایگاه مرجعیت ۱۴۱
- ۳-۲- تصفیه و طرد افراد ناصالح و مقدس نما ۱۴۲
- ۳-۳- اهتمام به حفظ وحدت و انسجام روحانیت ۱۴۳
- ۳-۴- تزکیه حوزه ۱۴۴
- ۴- اصول مبارزاتی کار آمد ۱۴۵
- ۴-۱- رعایت قاعده تدریج ۱۴۵
- ۴-۲- استدلال ۱۴۵
- ۴-۳- القاء امید و نوید پیروزی به ملت ۱۴۶
- ۴-۴- تکریم و شخصیت دادن به ملت ۱۴۶

۱۴۷	۴-۵- اهتمام به حفظ وحدت با دیگر نیروهای مبارز اسلامی
۱۴۸	۴-۶- سازش ناپذیری، ابتکار و قاطعیت در تصمیم گیری
۱۴۸	۴-۶-۱- اصرار امام خمینی ره بر خروج شاه از کشور
۱۴۸	۴-۶-۲- مخالفت جدی با نخست وزیر بختیار
۱۴۹	۴-۶-۳- اصرار امام خمینی ره برای بازگشت به ایران
۲۱	۴-۶-۴- بی اعتنایی امام به حکومت نظامی در
۱۵۰	بهمن ۵۷
۱۵۰	مبحث دوم نقش سایر علما و روحانیت در رهبری انقلاب
۱۵۱	۱- آیت الله العظمی گلپایگانی
۱۵۵	۲- آیت الله العظمی مرعشی نجفی
۱۵۷	۳- آیت الله العظمی میلانی
۱۵۸	نتیجه
	فصل چهارم نقش روحانیت در تبیین ایدئولوژی انقلاب اسلامی ایران
۱۶۰	مقدمه
۱۶۰	گفتار اول: امام خمینی ره ایدئولوک اصلی انقلاب اسلامی
۱۶۱	۱- بررسی کتاب ولایت فقیه امام خمینی
۱۶۱	۱- ۱- قسمت اول: دلایل لزوم تشکیل حکومت
	۲- ۱- قسمت دوم: مسائل مالی، دفاعی... اسلام بدون حکومت قابل
۱۶۲	اجرا نیست
۱۶۳	۳- ۱- قسمت سوم: طرح حکومت اسلامی
۱۶۵	۴- ۱- قسمت چهارم: مدارک روایی ولایت فقیه
۱۷۳	۵- ۱- قسمت پنجم: راه های تشکیل حکومت اسلامی
۱۷۴	گفتار دوم: نقش روحانیون برجسته در تبیین ایدئولوژی انقلاب
۱۷۴	۱- شهید مطهری
۱۷۶	۲- آیت الله سید محمد حسینی بهشتی

۱۷۸	حکومت در اسلام از دیدگاه شهید بهشتی
۱۷۹	۳- آیت الله طالقانی
۱۸۱	برخی از آثار آیت الله طالقانی:
۱۸۲	۴- آیت الله خامنه ای
۱۸۵	نتیجه:
فصل پنجم نقش روحانیت در ساماندهی و بسیج مردم	
۱۸۷	مقدمه:
۱۸۷	روحانیت و ابزارهای بسیج مردم:
۱۸۷	۱- از طریق اطلاع رسانی و آگاهی مردم
۱۸۷	۱-۱- اطلاعیه:
۱۸۸	۱-۲- اعلامیه:
۱۸۸	۱-۳- تلگراف
۱۸۸	۱-۴- سخنرانی و نوار
۱۸۹	۱-۵- کتاب
۱۸۹	۱-۶- رادیو
۱۸۹	۱-۷- تلفن
۱۹۰	۲- از طریق مساجد
۱۹۲	۳- از طریق مراسم مذهبی و عزاداری
۱۹۲	۱-۳- محرم و صفر
۱۹۳	۲-۳- ماه مبارک رمضان
۱۹۴	۳-۳- اعیاد
۱۹۵	۴-۳- مراسم چهلم شهدا
۱۹۶	۴- رابطه‌ی مقلد و مقلد
۱۹۷	خاتمه نتیجه گیری
۱۹۹	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه: طرح تحقیق

۱- بیان مسأله:

انقلاب اسلامی ایران که در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی رسید؛ حداقل دارای دو ویژگی خیلی عمده و بارز می‌باشد. اولین ویژگی این است که این انقلاب در میان بهت و حیرت ناظران و تحلیل‌گران مسایل خاورمیانه اتفاق افتاد. شاید این امر نیز بدان علت بود که آمریکا و در کل تمام کشورهای غربی، از شاه یک اسطوره شکست ناپذیر ساخته بودند. جیمی کارتر حدوداً یک سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، طی نطقی در تهران، از شاه چنین تجلیل نمود: «ایران به مثابه جزیره ثباتی می‌باشد که در یکی از مناطق نا آرام جهان واقع شده است. این بهترین ستایش است که می‌توان از شما اعلیحضرت و رهبری تان، احترام، ستایش و عشقی که مردم تان به شما ابراز می‌دارند به عمل آورد.»^۱ طبق همین ذهنیت بود که سازمان جاسوسی «سیاه» در شهریور ۵۷ به این جمع بندی رسیده بود؛ «ایران نه تنها در یک موقعیت انقلابی قرار ندارد، بلکه حتی آثار و علایمی از نزدیک بودن شرایط انقلاب هم در آن به چشم نمی‌خورد.»^۲

حتی یک ماه بعد از این تاریخ، سازمان «تحلیل اطلاعات دفاعی» آمریکا وضعیت شاه را این گونه گزارش می‌کند: «انتظار می‌رود شاه در ده سال آینده نیز هم‌چنان فعال در قدرت بماند.»^۳

دومین ویژگی انقلاب اسلامی این است که رهبری آن را روحانی سال‌خورده‌ای در اختیار داشت که بدون تکیه بر قدرت‌های آن روز - یعنی شرق و غرب - و بدون در اختیار داشتن حزب و تشکیلات... از طرق سخنرانی، صدور اعلامیه و... مردم را به سوی ایجاد حکومت اسلامی دعوت می‌نمود. همین دو ویژگی باعث شده است که این انقلاب، برخلاف انقلاب‌های قبلی باشد، یعنی نه وابسته به شرق و غرب بود و نه

۱ - صادق زیبا کلام، مقدمه‌ای بر انقلاب اسلامی، تهران، روزنه، ج سوم، ۱۳۷۸، ص ۱۵۳.

۲ - همان، ص ۱۵۲.

۳ - همان، ص ۱۵۳.

تضاد با دین و مذهب داشت بلکه یک انقلاب مذهبی به تمام معنا بود. همین تفاوت باعث شده است که نظریات متفاوت و متعدد در باره ی این انقلاب، بیان شود و بیشتر افرادی که طبق انقلاب های قبلی، به بررسی این انقلاب پرداخته، دچار اشتباه شده اند و البته بعضی ها نیز با توجه به انقلاب اسلامی به تصحیح نظریه قبلی خود پرداخته اند.^۱

تمام این مسایل باعث می شود که به نقش مذهب و روحانیت به صورت دقیق تر پرداخته شود و نقش روحانیت از زوایای مختلف در پیروزی انقلاب اسلامی، بررسی گردد.

۲- سابقه تحقیق

پیرامون انقلاب اسلامی ایران کتاب های متعددی به رشته ی تحریر درآمده، و نظریات مختلف و گوناگون در باره ی علت وقوع آن بیان شده است. یکی از نظریات تأکید بر اهمیت عوامل فرهنگی انقلاب است که در این باره نیز آثار متعدد در دسترس می باشد.^۲ و حتی در همین رویکرد برداشت های مختلف ارائه گردیده است به عنوان نمونه بعضی تأثیر دین اسلام را به طور عام بررسی کرده اند و تعدادی تأثیر اسلام را به طور خاص^۳ و جمعی مذهب تشیع را به طور اخص^۴ مدنظر قرار داده اند. ولی بررسی نقش روحانیت در پیروزی انقلاب اسلامی ایران از زوایای مختلف، هنوز جای تحقیق و بررسی دارد.

۱- تدا اسکاج پول، مقاله ای دولت تحصیلدار و اسلامی شیعی، عبد الوهاب فراتی، رهیافت های نظری بر انقلاب اسلامی، (مجموعه مقالات)، قم، معارف، چ دوم ۱۳۷۹، ص ۱۸۹.

۲- ربک محمد شیعی فر. درآمدی بر مبنای فکری انقلاب اسلامی، قم، معاونت امور اساتید و دزوتس معارف اسلامی، ۱۳۷۸، ص ۳۵-۲۱.

۳- علی دوانی، نهضت روحانیون ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب، چ دوم ۱۳۷۷، ج ۱-۱۰.

۴- حامد الگار، ریشه های انقلاب اسلامی در ایران، ترجمه ی اسعدی و چیری، تهران، قلم، ۱۳۵۸.

۳- ضرورت انجام تحقیق

همان‌طور که در پیشینه تحقیق ذکر شد، پیرامون انقلاب اسلامی کتاب‌های زیادی نوشته شده است. اما چنان‌که باید و شاید نقش روحانیت در این انقلاب، مورد کنکاش و دقت قرار نگرفته است. به همین علت، بررسی نقش روحانیت از زوایای مختلف، کاری ضروری به نظر می‌رسد.

۴- اهداف پژوهش

هدف از این پژوهش اگرچه به طور خاص، بررسی و تحلیل میزان نقش روحانیت در پیروزی انقلاب اسلامی ایران می‌باشد؛ ولی به طور عام، جایگاه روحانیت در جامعه و میزان تأثیر گذاری شان بر روی افراد، محرک اصلی نویسنده برای وارد شدن در این موضوع بوده است.

۵- سوال اصلی

سوال اصلی این پژوهش این‌گونه مطرح می‌گردد که: روحانیت در پیروزی انقلاب اسلامی ایران چه نقشی داشته است؟

۶- سوال‌های فرعی

با توجه به سوال اصلی؛ سوال‌های فرعی این پژوهش این‌گونه ارائه می‌گردد:

- ۱- زمینه‌های انقلاب اسلامی ایران چه بوده است؟
- ۲- روحانیت در رهبری انقلاب چه نقشی داشته است؟
- ۳- نقش روحانیت در تبیین ایدئولوژی انقلاب چه بوده است؟
- ۴- روحانیت در ساماندهی و بسیج مردم چه نقشی ایفا نموده است؟

۷- فرضیه

فرضیه‌ی این پژوهش این گونه ارائه می‌گردد: علما و روحانیت از حیث رهبری انقلاب، تبیین ایدئولوژی آن و بسیج مردم، در پیروزی انقلاب اسلامی ایران نقش مؤثری را ایفا کرده‌اند.

۸- روش تحقیق

توصیفی - تحلیلی

۹- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای بوده است که از مصاحبه‌ها و خاطرات مکتوب و غیر مکتوب افرادی که در پیروزی انقلاب اسلامی نقش فعال داشته‌اند، استفاده‌ی زیاد صورت گرفته است.

۱۰- قلمرو تحقیق

در این پژوهش فقط به نقش روحانیت شیعه در پیروزی انقلاب اسلامی ایران پرداخته شده است. محدوده‌ی زمانی به طور خاص ۵۷-۴۱ مد نظر بوده است ولی از باب مقدمه به صورت مختصر نقش روحانیت شیعه در دوران معاصر مورد بررسی قرار گرفته است. بدیهی است که این پژوهش هیچ گونه جنبه‌ی نفی و اثباتی برای روحانیان سایر مذاهب و ادیان ندارد.

۱۱- سامان دهی پژوهش

این پژوهش شامل مقدمه، پنج فصل و یک خاتمه می‌باشد که به طور خلاصه می‌توان به آنها به صورت زیر اشاره کرد.

مقدمه: طرح تفصیلی تحقیق که بیان آن گذشت.

فصل اول: شامل دوگفتار می‌باشد که در گفتار اول از مفاهیم بحث شده است. در گفتار دوم نظریه‌های انقلاب اسلامی نظیر فرضیه توطئه، نظریه اقتصاد، نظریه

مدرنیزاسیون، نظریه استبداد، نظریه مذهب در قالب چهار بیان مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم: در فصل دوم در قالب دو مبحث، زمینه‌ها و فرایند انقلاب مورد بررسی قرار گرفته است. مبحث اول خود دارای دو گفتار است. در گفتار اول زمینه‌های فکری انقلاب که شامل اصولی از قرآن و مکتب تشیع می‌باشد؛ مورد بررسی قرار گرفته است. و در گفتار دوم از زمینه‌های تاریخی انقلاب اسلامی مثل نهضت سید جمال الدین، نهضت تنباکو، مشروطیت و صنعت ملی شدن نفت، بحث شده است. مبحث دوم که آن نیز، دارای دو گفتار می‌باشد از فرایند انقلاب اسلامی بحث شده است. گفتار اول در بردارنده‌ی حوادث انقلاب از سال ۴۳-۴۱ یعنی آغاز نهضت تا تبعید امام خمینی ره به ترکیه می‌باشد. حوادث بعد از تبعید امام خمینی تا پیروزی انقلاب در گفتار دوم یادآوری گردیده است.

فصل سوم: فصل سوم نیز دارای دو مبحث می‌باشد. در مبحث اول نقش امام خمینی ره در رهبری انقلاب اسلامی، مورد بررسی قرار گرفته است که شامل چهار گفتار است. در گفتار اول به اجمال، مروری بر زندگی امام خمینی ره صورت گرفته است. در گفتار دوم سیر مبارزاتی امام خمینی ره مورد بررسی قرار گرفته است. در گفتار سوم از ویژگی‌های شخصیتی امام خمینی ره بحث شده است و در گفتار چهارم عناصر رهبری امام خمینی ره به صورت اجمالی مورد ارزیابی قرار گرفته است. در مبحث دوم نقش دیگر علما و روحانیون در رهبری انقلاب؛ بررسی شده است.

فصل چهارم: در فصل چهارم، نقش روحانیت در تبیین ایدئولوژی انقلاب اسلامی، بررسی شده است. در گفتار اول نقش امام خمینی ره به عنوان ایدئولوگ مورد ارزیابی قرار گرفته است و در گفتار دوم از روحانیان برجسته و فعال که این کار را انجام داده‌اند، بحث شده است.

فصل پنجم: در فصل پنجم نقش روحانیت در سامان دهی و بسیج مردم، مورد ارزیابی قرار گرفته است.

خاتمه: در خاتمه به نتیجه گیری مباحث پرداخته شده است.